

ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԹԻԻ 1-12

ՅՈՒՆՈՒԱՐ-ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Ճ. ՏԱՐԻ 1986

ՅԱԻԵԼԼԻՔ ԵՒ ՈՒՂՂԵԼԻՔ

Ի H. HÜBSCHMANN, ARMENISCHE GRAMMATIK, I. TEIL, 1895

(Նորայր Ն. Բիւզանդացու անտիպներից)

Ծանօթութիւն. Նորայրի զիւանում անտիպի թղթապանակն է Göteborgs Stadsbibliotek, Handsr., Վաւ. H. Hübschmann, Armenische Grammatik, I. Theil (տե՛ս Մարտիրոս Էւ Արլեթ Մինասեան, Նորայր Ն. Բիւզանդացու դիւանի նիւթերի ցանկ, «Բազմավէպ», 1983, 1-4, էջ 62-97, թ. 699): Տըրւած ընդհանուր վերնագիրը մեզինչ է: Դիտողութիւնները երկու տետրակում են երկու վերնագրերով. առաջին՝ «H. Hübschmann, Armenische Grammatik, I. Theil, Յաւելիք Եւ ուղղելիք», 23 Հոկտեմբեր 1905, 7 էջ սեւագրութիւն Եւ 24 էջ մաքրագրութիւն. երկրորդ՝ «Յատուկ անուամբ որ պակասեն ի Հիւրչման», 15 էջ: Մաքրագրուած էջերը ծանրաբեռնուած են տարբեր ժամանակներում կատարուած յաւելումներով, որոնցից շատերն ունեն իրենց թուականները: Երկու տետրակները հրատարակուած են քամբողջութեամբ՝ վերականգնելով բառերի այբբենական կարգը, հասարակ գոյականները միշտ գրելով փոքրատառով (որ հեղինակը մեծատառով է գրել բառարանային միաւորներ համարելիս), կէտադրութիւնը արդիականացնելով, բնագրային աղբիւրների վերնագրերի յապաւումները թողնելով նոյնը, մեր ընդմիջարկութիւններն առնելով քառակուսի փակագծերի մէջ:

Հեղինակը յաճախ աշխատութիւններ հեղինակների անուններով է միայն նշել. որոնցից են՝

Պօզանեան, որ է Հ. Յ. Պոզանեան, Բաւարան համալսոս հայերէն-տանկերէն, Վիեննա, 1838.

Գեորգ, որ է Գէորգ Տէր-Յովհաննիսեան, Բաւարան պարսկերէն. . . հայերէն Եւ տանկերէն բացատրութեամբ Եւ ուրեք արաբական նշանակութեամբ, Կ. Պոլիս, 1826.

Հիւրչման, որ է մեր վերնագրում նշած աշխատութիւնը, ուր Նորայրի բոլոր դիտողութիւնները ստուգել ենք:

Հեղինակը յղել է իր գրադարանի գրքերի լուսանցքներում կատարած նշումների (նրա գրադարանը դիւանի հետ է Գէօթերոզի համալսարանի գրադարանում), իր անտիպ Նալսնիք, Հայ պարտէզ Եւ Բաւագիրք ստորին հայերէնի աշխատութիւններին (որոնք զիւանում են), մատենագիրների իր ընդօրինակած ձեռագրերին (որոնք զիւանում են), իր լոյս տեսած Հայկական բաւալմնութիւն, Բաւագիրք ի գաղղիերէն լեզուէ ի հայերէն Եւ Կորիւն վարդապետ Եւ նորին քարգմանութիւնք գործերին:

Նորայրի ստուգաբանութիւնների մեծ մասը գուցէ հնացել է, բայց կարելուր են հասարակ Եւ յատուկ անունների յաւելումները:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Փնեւի համալսարան

[Ա]

ՅԱԻԵԼԼԻԻՔ ԵՒ ՈՒՂՂԵԼԻՔ

Պարսկերէն նա նշանադիրք է մէջ բառից փոխին ի հայ լեզուի մը :

ԱՄԲԱՐ, ՀԱՄԲԱՐ. pr. ambār¹, pāz. phl. anbār, [Հիւրջման], Երես 95, համար 14, իսկ յերես 178, համար 336, դրէ pr. anbār. Պօզաճեան դրէ. «Ամպար, ա(րաբերէն) . ամբար, համարանոց, շտեմարան» : Պրս. Էնպար «ի», յ-էնպարտէն կամ յ-էնպաշտէն բայէն, որ է «լնում» (Գէորգ) :

ԱՄԲՈՆ. պրս. Էնպիւն, Էնպուն (Գէորգ), pr. anbdōn, [Հիւրջման], Երես 96, համար 15. Պօզաճեան զայս եւս դրէ Էնպուն :

Պրս. տիւնպ նոյն է ընդ բառին տիւմ «ազի(դմակ)» : Բառս այս յառաջագոյն էր տիւնպ, եւ ապա մեն նորին փոխարկեցաւ ի նու, բայց վասն ունելոյ յինքեան զծանր արտաբերութիւն, պէ տառն ի բաց բարձեալ՝ ասացաւ տիւմ, որպիսի են եւ բառքս խիւնպ եւ սիւնպ, որք բարձամբ պէ-ին եղեն խիւմ եւ սիւմ (Գէորգ) :

ԱՄԲԱՐ, ԱՄՊԱՐ, ՅԱՄՊԱՐ (ի ստորին հայերէնի) . կարծեմ բուն արաբիկ բառ է ա'նպէր, տե'ս ամբար ի ստորին հայերէնի : Պրս. ա'նպէր, յորմէ ա'նպէրիցն, ա'նպէրպուլ (Գէորգ) . Պօզաճեան՝ ա'նպէր, ա'մպէրիէ, ա'նպէրպուլ :

ԱՄՊԱՐՏԻՔ. ԵՂԸ.՝ Վարդանանք, Ը, 112, ուր տպ. ունի անպարտքաշ, իսկ Ձեռ. Երիցու եւ տպ. Թէոդոսիայ (Անձեւացեաց), 227, անպարտքաշ : Տե'ս անպարտքաշ եւ ի Հիւրջման, Երես 96, համար 17 :

ԲԱՄԲԱԿ, ԲԱՄԲԱԿԵՆԻ. պրս. փէնպէ (Գէորգ) . pr. pambā, phl. pambak, [Հիւրջման], Երես 116, համար 97 : Ի ստորին հայերէնի դրի բամբակ եւ բամբակ :

ԳՄԲԵԹ. պրս. կիւնպէտ (Գէորգ), pr. gumbad, Հիւրջման, Երես 127, համար 136. Պօզաճեան՝ կիւնպէտ, կիւնպէտէ :

ՉԱՄԲՈՒՌ. «հաշա, դամբու», ԲժՂ. Ա, 114. պրս. գէնպուր (Գէորգ) . տե'ս հաշա յ-օտար, այլ Պօզաճեան դրէ գէնպուր :

¹ Վրկականքի ցանկում ուղղուած է anbār (Մ. Մ.) :

ՉԱՄԲԻՒՂ. պրս. գէնպիլ (Գէորգ) . pr. zambūl, zambūr, [Հիւրջման], Երես 148, համար 221. արբ. գէնպիլ, գէնպիլ (յթ. գէնպիլ), Պօզաճեան :

ՃԱՄԲԱԿ (դրած նաեւ քանրակ, Սիրաք, ԻԴ, 20) . հնդկերէն չանփա կամ չէնփա (Գէորգ) ի ֆաղիթ. քանրակ եւ Հիւրջման, Երես 187, համար 368 : Տե'ս եւ ամբակ շափիդայ (Գր. Նար., Տաղք, 480) եւ համբակ :

ՍՄԲ-ԱԿ. պրս. սիւնպ (Գէորգ) . [Հիւրջման], Երեսք 237—238, համար 578, pr. sunb, sum, summ, arab. sunbak, sunbuk, phl. sumb. Պօզաճեան ունի լոկ պրս. սիւմ «ամբակ» . Գէորգ սիւնպ դրէ ի տիւնպ :

ՍՄՊԱՏԱԿ. պրս. սիւնպատէ, սիւնպատէ (Գէորգ) . [Հիւրջման], Երես 238, համար 579, pr. sunbāda, arabi sirt sunbāda, hājar ul (us, նոր Հայկ.՝ սմպատակ է դդ. pierre de touche եւ) -sunbāda, Պօզաճեան՝ սիւնպատէ : Ըստ [ժողովրդագր], իսկ ըստ Գէորգայ եւ ըստ Հիւրջմանի՝ դդ. émeri, «զմոնիտեան քար, զայլախաղ», իտ. smeriglio «սրմփարա» (Ջալալխան) :

Այնչափ ընտանի է հայ լեզուին դրել մը, մպ (փոխանակ մը, նպ), զի եւ բուն հայեցի բառն անբիծ դրի ամբիծ, անբաւ դրի ամբաւ, եւ փոխանակ անպարիշտ, որպէս կամ ի ստուգարանութիւնն, դրի ամպարիշտ, ամբարիշտ : Այսպէս եւ անպարտ (Եփր., Հա., Գ, 13) փոխանակ անպարտ, եւ ամբարտախուսութիւն (Ոսկ., Ես., Լէ, 225) փոխանակ անպարտախուսութիւն : Տե'ս եւ ստորին հայերէնի ամպակ փոխանակ անպակ = անպակ եւ կամփի = կանփի ի Գիրս վաստակոց, ճե, 79 : Ամբերդ (Գր. Մազ., Թուղթք, իմ, 275 եւ ծան. 4), Ամբերդ եւ Կ. Կոստ., 64, եւ Ինձիճեան, Ստորգր., 503, Ամբերդ :

Այլ երբեմն զտանի եւ հակառակն. անպ = ամպ (Գ. Անյ., 613) . անպրոպ (Վկ. Սրբաց Վարսեանց, 317 եւ Հայկ. յ-ամպրոպ) . անփոփ = ամփոփ (Եփր., Արար., 5), ամփոփ, անդ 40. բանբասանք = բամբասանք (Յնիս., Թ, 81) . ընպիլիք (Եփր.,

հ. Դ, 100, տողք 13—14) . ընպեմ (Եփր., Հեբր., Թ, 126) . անբարիաւան (Փրպ., Պսմ., ա. տպ., 290), անբարիաւան, անդ, 18. անպարիշտ (Վկ. Ս. Անթիմոսի Եպիսկոպոսի, 124) . անպարշտեմք (Վկ. Ս. Ապրդոնի, 140) . անպարշտութիւն (Վկ. Ս. Արփիպայ եւ Փիլիմոնի, 144) :

★

Պարսիկ բառ առանց բէի՝ առեալ Բ Թարմատար ի հայ լեզուի. պրս. վաշամէ = հայ. վարշամակ. պրս. պիաշ = բարշ (Պիտ. ...) :

Ընդհակառակն պարսիկ բառ բէի՝ դրի ի հայ լեզուի առանց բէի. պրս. կիւրք = ստ. հայ. գուրք :

★

—Թէր, մասնիկ բաղդատական, յորմէ պէտքեր եւ ամփոփմամբ պէքեր «վատագոյն, շարագոյն, յոռեղոյն» : Նոյն է եւ վատար ի հայ լեզուի. «Նա եւ վատար եւս ես քան զչուն» (Ա. Թաղ., ԺԷ, 43) . տե'ս եւ Հիւրջման, Երեսք 243—244, Թիւ 605 : Պրս. պէտքերիցն, դերագրական պէտքեր բառի «վատթարագոյն» . «Գտանի վատթարագոյն եւս քան զվատթարն» (Եղնիկ, [136]) :

★

ԽՕՐ, հրամայական խօրտէն, «ուտեմ» բայի, յորմէ պիսեարխօր «չատակեր», խուխօր, խուխօրէ «արիւնակեր» (ըստ մեզ՝ արիւնարբու) . եւ ի հայ լեզուի՝ երգմանխօր, որ եւ երգմանկեր. բակլախօրան = բակլաչակերք, զոր տե'ս ի ստ. հայ. :

★

—ԿեԱՐ, —ԲեԱՐ, մասնիկ (կամ արմատ, տե'ս ի Գէորգ), յորմէ ամիւրգիեար, ամիւրգեեար «բարիչ», փերվերտկեար «սընուցիչ» : Եւ ի հայ լեզուի՝ աղաւթկեար, խոհակեր (խահակեր), համոզակեր, պահակեր. իսկ վնասակար = կիւնահեար. եւ Ջրգ. Բեր., Երես 681, յոգ. 1493, —կեր, —կեար :

—ԵՓԵԱՅ. իւղեփեաց, հացփեաց, կիսեփեաց. պրս. փեգ «եփեա», յորմէ աշփեգ,

խօրտկեգ, հանփեգ, քէլլեփեգ. տե'ս փեգ ի Գէորգ, որ է հրամայական փիւխթէն «եփեմ» բայի. ի փիւխթէն է ապուխտ («անեփ») . փեգիշտն եւս նշանակէ «եփեմ» :

★

ՓԷՐԷՍԹ. հրամայական փերեթիշտն, «պաշտեմ» բայի, յորմէ խիւտափերեթ. «աստուածապաշտ» (Գէորգ) : Եւ ի հայ լեզուի՝ ամպարիշտ, ամբարիշտ = անպարիշտ, բարեպարիշտ (խնդրելի յոսկեղարու) . կոապարիշտ, որ եւ կոապաշտ. բերանապարիշտ : Եւ Ջրգ. Բեր., Երես 654, յոգ. 1436 եւ Երես 690, յոգ. 1499, —իշտ :

★

Պրս. —ՊԱՆ (տե'ս ի Գէորգ), յորմէ պաղպան «պարտիզպան», տէշթիպան «պահապան արտորայոց», տէրպան «զոնապան» : Դոնապան = պրս. տէրպան. պարտիզպան = պրս. պաղպան (թուրք. պաղչէպան, զոր Գէորգ ի պաղպան կոչէ թուրք. պաղչէնի) :

—ՐՈՒՅ, պրս. «երեսք», յորմէ հայերէն պատ-րու-ակ (Նոր Հայկազեան) :

★

ԽԱՀԷՏ. երրորդ դէմ ապառնույ խահիյտն կամ խաւթէն «կամիմ, խնդրեմ, հայցեմ» բայի՝ «կամեցի, խնդրեցի» : Խահէտ վարեալ յանորիշ դերբայ (կամ յաներեւոյթ) կամ յերրորդ դէմ անցելոյ ժամանակի բայից՝ կարծէ ապառնի. խահէտ ամէտն «կամի դալ», այսինքն «դալոց է» . խահէտ րէՓթ «կամի դեալ», այսինքն «դեալոց է» . խահէտ շիւտ «կամի լինել», այսինքն «լինելոց է» . տե'ս խահէտ ի Գէորգ : Նոյն եւ ի հայ լեզուի. տե'ս կամիմ յիմ Նոր Հայկ. :

ՉԱՏԷ = ծնեալ՝ Էմիլյոզաւէ «իշխանածին» . շահգաւէ, շէհգաւէ «արքայածին», արքայագաւ (Վկ. Շմաւոնի, 31) . կարնագաւ (°), Բիւզ., հարագաւ, պայագաւ (°) «յաջորդ», տե'ս Հիւրջման, Ե. 58, ծ. 4, գաշագաւ, գաշագաւ «արքայագաւ» (Նոր Հայկ. յ'Արքայագաւ մեկնէ) : Պրս. կիւզեւտ, Էգաւ կամ գաւտ. պրս. կիւզեւտ «ընտրեալ» (Գէորգ) :

1004-87

[Բ]

ՊԱԿԱՍԵՆ ԱՌ ՀԻԻԲՇՄԱՆԻ

ԱՆՋԻՄԱՆ, անջմնի. պրս. էննիւմէն. «Ք նմին յանջմնի՝ առաջի մեր ամենայն Հայոց ասաց» «Առաջին Թուղթ Բարդեսի կաթողիկոսի առ եկեղեցին Ասորոց և Պարսս, Գիրք քրքոց, 47». «Եւ արարեալ Դիակղե-տիանոսի թագաւորի անջիւման» (Մեծ Սեղ-բեսորոս, 719) :

ԱՊՈՒՆՏ. [Հիւբշման], Ե. 106, թիւ 54, դրե՛ա զնոր պրս. փիւլսթէն «Եփեմ» (տե՛ս փիւլսթէ յիմ Գէորգ) :

ԱՌԷՉ. պրս. արիշ (Պօղաճեան, չիք ի Գէորգ), յորմէ աւդաւեչ, մետաքսաւեչ :

ԱՐԳԱԼԻ, յորմէ ԱՐԳԱԼԻԱԿԱՆ (Մաղ., իմ 464), արգալիական (Կոստ., 50) :

ԱՌԱՂ. պրս. ալալս, ալէլս (Գէորգ) :

ԱՌՇԱՐԱԿ. պրս. էփշիւրէ (Գէորգ), տե՛ս անդ և ո՛ւսարէ (Հիւբշման, օշարակ, Ե. 259, թիւ 684) :

ԲԱՉՈՒԿ. պրս. փագու, զզ. bette, poirée :

ԲԱՍՏԱՐԱՆ. (Եփր., Թագ., Բ, 446), պրս. պէսթէն «կապեմ», տե՛ս յիմ Կորիւն վարդապետ, Երես 256 :

ԲԱՐԱԿ. (որոյ յօրնականն է պառական), պրս. պարագ, տե՛ս յիմ Կոր. վրդ., Ե. 227, թիւ 88 :

ԲԻՇՄՈՒՇ. Հիբշման գրէ բէշկ մշկոյ, Ե. 196, թ. 416, յետ մուշկ բառի : (Ընդար-ձակէլ՝ Աշխարհացոյց Խորենացոյ, 44, իմ Զեռագիր 177-178²) :

ԳԵՐ. Եւ գեր գործեմ, գերմիտ. տե՛ս յիմ Կորիւն վարդապետ, Երեսք 454-455, թիւ 63 :

² Նորայրի գիւմնում է նշուած աշխատութիւնը՝ «Մովսէսի Խորենացոյ Աշխարհացոյց ըստ Պապայ Աղեփաանդրացոյ» (Թղթ. 8 : օ, Վաւ. 9 : 20). այն-տեղ կարգում ենք Նորայրի ընդօրինակութեամբ (էջ 177) «Եւ մկունք՝ որ կոչին բէշմուշք, որ յազազս բիշ մահացու (էջ 178) արմատ ուտելոյ լինին ան-գեղեպք» : Բիշմուշք բառի ծան. մէջ՝ «Ա [ձեռ.] 165, «Եւ մկունք, բէշկ մշկոյ» : իսկ Գ, 44, «Եւ մկունք որ կոչին բէշմուշկ» : պրս. պիշմուշ, տե՛ս ի Գէորգ. պրս. պիշ ան՛ս անդ. zédoaire longue, իսկ «zédouaire ronde է» : նախազատութիւնը լրացուած չէ : Մ. Մ. :

ԳԼՈՒՆ. ի գլուխ երթամ, [պրս.] պէսեր շիւտ. ի գլուխ չոգաւ, այսինքն «լրացաւ, կատարեցաւ», թուրքերէն «պաշէ չըգտի» (Գէորգ, որ գրէ «ի գլուխ զնաց») : «ի գլուխ Երթալ» (Եղշ., Վարդանանք, Գ, 64) : «ի գլուխ չոգաւ» (նոյն, անդ, է, 106) : «ի գլուխ ոչ չոգաւ» (նոյն, յԱյլակ. Քսի., 221) : — Ի գլուխ տանիմ, [պրս.] պէսէտ պիւրտէն :

ԳՈՐԾ. ի գործ տանիմ, [պրս.] պէսեար պիւրտէն, ի քեար «գործ» բառէ. Թոմմա Արծրունի, 32. նոյն է և ի ստորին հայերէնի ի բան տանել, զգ. employer [«գործածել»] :

ԳՐԱՏ. պրս. քիւրատ, որ և էգաւտ (Գէորգ). տե՛ս Բիւզ., տպ. Բ. Պատկ., 171, ծան. 1 :

ԳՐԻԻ. Եւ Հիւբշման Ե. 131, թիւ 151. պրս. կիրիյալ (Քերովրէ Պատկանեան, Ան. Շիր., Երես 31). իսկ Հ. Յար. Աղեբեան, Բացատրութիւն չափուց և կշռոց, Երես 67, զնէ «Պարսկ. դարի», պրս. «կիրիյալ : Տե՛ս կերի, ըստ առաջին նշանակութեան» (Գէ-որգ) : «Կերիյալ, տե՛ս կերի ըստ առաջին նը-շանակութեան» (նոյն). «Կէրի. 1. Չափ, տարածութիւն գետնոյ (որ է 40 կանգուն քառակուսի), տէօնիւմ (հայերէն դարձ, լծվար. Նորայր), և արայ. քերիյալ : 2. Կան-դուն. արշուն, արայ. գիրա : 3. Քու յորենոյ. փիլի, արայ. սա՛» : նոյն այս երրորդ նշանա-կութիւնն է հայերէն գրիւ :

ԴԱՀՈՂ. (տպ. և Բաղ. գահող), Փրպ., Պտմ., ա. տպ., 21. պրս. տահուլ (Գէորգ) :

ԴԱՀՈՒՃ. պրս. քիյիուշ (և արարա-ցուցեալ՝ քիյիուց), տե՛ս քիյիու ի Գէորգ :

ԴԱՐԱՊԱՍ. դարպաս, պրս. տէրվագէ :

ԴԵՀՈՒԿ. պրս. քիյիու, Խոր., Աշխար-հացոյց, 607, որ տպ. դեգիուկ, Նոր Հայկ. գեհուն, գոհուն, իսկ Սուքրեան՝ դեհուկ (25 Ապրիլ 1910) :

Զ Ե Ղ. ԿԵԶԵՐՁԱԿԱՆ կամ ԿԵԶԵՐՇԱ-ԿԱՆ (ո՛չ կեղերջական), պրս. կիւգերշ, փիւշիգ, կերգիշ «գանդատանք» : «Առ որդին Աշտարի (Գաղիկ Բ) պատասխանի՝ մինչ զճարէն իւր զրէր բանս կեղերջական» (Գր.

Մաղիսարոս). վերնագիր թղթոյն «Ես բնա-ւորեալ եմ՝ ի խրատատուէ ոչ խուսալիել» (իմ ընդօրինակութիւն, 49, տե՛ս անդ. Կոստ., 208). — «Բազում տարակուսանս և կեղերջական» (իմ, 196. Կոստ., 8). — «Կե-ղերջական տրտուել տոչորեալ սրտի» (իմ, 490. Կոստ., 91). — «Ոչ անտեղի դասնէ զկեղերջականս՝ որք ի նմանէ ասացեալք յազազս հալածչաց իւրոց» (իմ, 207. Կոստ., 139) : «Կեղերջանիկ կամ կղերջանիկ, ած-ցաւագին» : «Կեղերջանիկ բանք» (Տ. Թ. Սա-ւալանեան, Ձեռագիրք Երուսաղեմի) : Գաս-գատել «սքանչատել կամ կեղարջել» (Բառք քերքոյ). «գանգատել, սքանչատել կամ կեղարջել» (Հայկ. ի գանգատիմ) :

Պարսիկ Ձ, հայ. Շ. ի սկիզբն բառից՝ գուտ – շոյտ. ի մէջն՝ կեալգէր – կաւշարայ. յաւարտն՝ Թէպրիյգ – Թաւրէշ, Թաւրէժ, չամիյգ – ցեմիշ :

Պարսիկ Ձ, հայ. Ձ. գոնագւմ – կեալչէշմ :

ՉԱՌԱՍ. (յորմէ և և գառամագոյն, գառամանամ, գառամուքիւն), պրս. գէր-ման «ձեր գառամացեալ» (Գէորգ). տե՛ս պրս. zarmān “senex decrepitus” ի Հիւբշման, Ե. 41, ի թիւն 69 :

ՉԵՐԳԱԿ, ՉԱՐՏԱԿ (ձի). պրս. զէրտէ (26 Դեկտեմբեր 1906) :

ՐՄԲՈՆ. յորմէ և անըմբոն, անըմբո-նուքիւն, պրս. հէմպիւն. ըմբոն «պատշաճ» (Պօղաճեան, չիք ի Գէորգ) :

ԹԱՇԿԻՆԱԿ. պրս. տէժէֆ, տիժէֆ «թաշկինակ» (Գէորգ. տե՛ս քաշկինակ ի Հայկ.) :

ԹՈՒԱՆԻԿ. պրս. քիւվանկեր «ուժեղ» կամ «գօրեղ», «վարթամ» կամ «հարուստ» և կամ «ընչեղ» և թարգմանի «ուժեղ», և այն ի կողմանէ ընչեղութեան (Գէորգ). ճիշդ այսպէս և հայերէն հարուստ 1. «գօրաւոր», 2. «մեծատուն, ընչեղ» : Կայ պրս. և քէ-վեցիկ «գանձ» (Գէորգ) : «Պաուզք ի ժողո-վըրդենէ՝ երկուն կարգն այս լիցի. քուա-նիկն՝ չորս զրիւ յորեան, վեց զրիւ դարի և վեշտասան փաս (տպ. քաս) քաղցու. և որ տառապեալն է՝ զհացիկ կէսն տացէ, և զի-նի՝ որչափ և կարողն իցէ» (Կանոնք Ժո-ղովոյն Աղուանից առ Վաչագանաւ Երրորդիւ, Պտմ. Աղուանից, իմ Զեռագիր, 152.

տպ. Շհնդր., հ. Ա, 185) : «Զտուանիկ մար-դիկք» (Եղիշէ, Վարդանանք, Ա, 10, ըստ ձեռագրին Արրահամ Երեցու, իսկ տպ.՝ «գոստանիկ մարդիկ» : գոստանիկ և և տպ. Թէոդոսիայ (Անձեւացեաց), Երես 12, այլ ընթերցուածդ գոստանիկ նշանակի և ի փոք-րազիւր Եղիշէն Ս. Ղազարու, 1828, յայլ ձե-ռագրէ կամ ի ձեռագրաց, Երես 383, ծանո-թութիւն երեսին 18, տող 26 :

ԺԽՈՐ. պրս. ժէղար (Գէորգ) :

ԼԱՄԱՂԱՆ. պրս. լէմղան. է անուն ծա-ռոյ իրիք (Գէորգ). «Կամիմ քեզ և մերոյն տարացոյց Պարթեւաց, զոր լամղան անուա-նեն, այս ինքն մանկան ծառ կամ պատա-նեաց» (Գր. Մաղ., Թուղթք, 144, ուր գրեալ է լամղան, որպէս և ի Կ. Կոստանեանց, 220) :

ԽԱՐՇ. պրս. տիլիսիւրաշ «կեղեքիչ սրտի» (Պօղաճեան). աղե-խարշ :

ԽԻՇՏ (ստորին հայ.) Հիւբշման ունի լուկ խշտաւոր, Ե. 159, թիւ 277. նոյն և յն. εϋσιόϋ «perche, bois d'une pique, et par ext. pique, lance» (Alex., 964 c) :

ԽՈՍՏԱԿ. պրս. խիւշքուք, Պտմ. Աղուա-նից, իմ Զեռ., 153 (տպ. Շհնդր., հ. Ա, 185) :

ԽՈՐԲԱԼ. Սամուէլ Անեցի, 82, յորմէ և Կիր. Գանձակ., 34, «խորբալ՝ որ է յորեան» : տե՛ս և խորիերականք յԵղշ., Բ, 39 :

ԽՈՐԲԱՐ. պրս. խօրպար, խօրքար, տե՛ս ի Գէորգ. Մեծ Սոկրատ, Գ, իր, 274 :

ԽՈՐՀԻԱՐ. յորք. խորիարանք, խոր-իարանց. Սերիոս, 56, յորմէ և Ստ. Ասո-ղիկ, Բ, դ, 113 : Տե՛ս և խորաւարան յԱն. Շիր., Հարցումնք, Երես 26 (այլ Զեռ.՝ խո-րավար. տե՛ս մայնիմ յիմ Հայկ.) : խորա-ւարան և Տաշեան, Յուցակ, Ե. 176 բ, տող բ. :

ԿԱԿԺԻՐԱԿ. պրս. քեաժիյրէ :

ԿԱՊՏԵՄ. պրս. քէփիյտէն «յափշտա-կեմ» :

ԿԱՍԱԿ (տպ. կատակ). պրս. քէսէֆ «անձեղ». տե՛ս և կատակ և կատակալ ի Հայկ. :

ԿԱԻՇԱՐԱՅ. Ոսկ., Կողոս., Է, Յորդ., 603. նոյն, Եփես. Ժ. 781: Պրս. կեանքեր, մեկնի թուրքերէն «ալթունտէն տիւղիւմիւ սուրահի» (Գէորգ). «Անշուշտ դաւառական բառ մը» ասէ Հ. Ներսէս Անգրիկեան, Բագմավէպ, 1907, սեպտեմբեր-հոկտեմբեր, 393 բ, ծան. 13: Կայ դղ. vases murrhins:

ԿԱՓՈՒԼ. պրս. քննարկ «ուռկան» (Պօղոսեան). Ոսկ., Ա Տիմ., ԺԳ, Յորդ., 122. նոյն՝ Տիմ., Է, 326:

ԿԵՉԵՂԱԿ, ստորին հայ., այժմ ստեմբ կաշաղակ. խնդրելի է զիրս. պրս. քննարկ (Գէորգ). տե՛ս կեչեղակ յիմ՝ Ստորին հայեքէն:

ԿՈՓ. յորմէ կոփեմ, պրս. քննարկ, հըրամայականն քննարկէն «հարկանեմ, ծեծեմ» բայի, յորմէ սերքիւն «(զլխահար), կշտամբող», զոր նշանակէ է Գէորգ է չերքիւն:

ԿՈՒՐԻ. պրս. դրբիլ «հնչիւն բարձրագոյն», որ է զէվ (Գէորգ):

ՀԱՄԱՀԱՐՁ, ՀԱՄՀԱՐՁ. պրս. հեմբագ, տե՛ս յիմ կորիւն վարդապետ, Երես 57, թիւ 34: Հիւրըման անդրաձայն յերես 177, թիւ 333:

ՀԱՄԵՏ, տե՛ս յիմ Հայկղ.:

ՀԱՄՏԻԿ. Ոսկ., Յովի., ԿԳ, 603, 604. պրս. հեմբագ:

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ. պրս. Էնկէրվա, Էնկէժվա (Գէորգ): -Ն աւելորդ է վերջն, որպէս պրս. պուզէ, թուրք. պոզա, զղ. bosan. արբ. պապաղա, պէպաղա (պապկայ), թուրք. փափաղան. իսկ թուրք. տոլաման, յորմէ զղ. doliman, dolmen, ասի էւ տոլամա, տե՛ս ի Պօղոսեան. այսպէս էլ քէֆի «տիկին», զոր տե՛ս: Նրան, ասորերէն նիւրո, նիւրո, տե՛ս յիմ P. Smyth, նուն, Երես 8 (1 մարտ 1912): Այսպէս էլ յա. կոմիտարա, gamandra, պրս. գամարան. տե՛ս բաղկեմն ինք յիմ Հայ պարտէզի բարկեմնի (7 դեկտեմբեր 1913): Հաշիշի, assassin, տե՛ս assassin ի Լիւրէ, տե՛ս հաշիշիքի ի Գր. Տղայ, 86 (30 Ապրիլ 1914): Փոյրկնջան = paryan-ka, տե՛ս յիմ կոր. վրդ., է. 342: Այսպէս էլ թուրքերէն «պոխաք, տ. խատեակ (աղղ կտաւ)» է «պոխաք, տ. խատեակ (կտաւ

ինչ)» (Պօղոսեան). — «Պօղոսի կտաւի մը սոյ է, զոր կուներկեն: խատեակ» (Հ. Մկ. Անանեան). յորմէ էլ պօղախիւն, պօղախ գործող, խատեակագործ. — «Պօղախիւն. պօղախի ծախող. խատեակագործ» (նոյն, անդ): Գաղղիերէն ասի boucassin, զոր տե՛ս ի Լիւրէ, ուր էլ ասի «Bas-lat. bocassinus; espagn. bocaci. On croit ce mot d'origine orientale». տե՛ս անդ էլ bocassin ի Supplément, էլ անդ j'Additions, ի բանն boucassin, զոր ինչ էլ հաղորդեցի Լիւրէի: Իտալերէն bocassinio, տե՛ս ի Յուլիէ Ալիշանի, հ. Բ, 467 (4 հոկտեմբեր 1914):

ՀԵՆՍԱՆ. պրս. հիյգան (Գէորգ):

ՀԻԻԹ. պրս. հիփթ (Գէորգ), որպէս Գիւր = զիփթ, զոր Հիւրըման, է. 185, թիւ 363, ասէ «arab. pers. zift»:

ՀՈՅ. պրս. հույ, տե՛ս յիմ Նոր Հայկղ.:

ՀՈՒ. պրս. հեվ «1. սպիտակ թարախ, պէյաք իրին. բիյմի սիփիյտ. 2. լուծութիւն կամ լուծութիւն վերայ. ներառիւ սուլամագ» (Գէորգ): Գղ. phlegmon?:

ՃԵՄԻՇ. տե՛ս յիմ կորիւն վարդապետ, է. 446, ծան. 9: Հիւրըման իմանայ Abort, է. 189, թիւ 381:

ՄԱՅՊԵՏ. Փրպ. ա. տղ., 151, 167, 176. մայպետ, Եղ., Ը, 139 (տղ. 1859). մարգպետ, անդ, 124: Հիւրըման, է. 69, թիւ 150, ծան. 2, զ-մայպետ էլ զ-մարգպետ ուղղելի կարծէ մարգպետ (որպէս էլ ինձ թըւեցաւ երբեմն):

ՄԱՐԳ. պրս. մերտ (Գէորգ):

ՄՈՂՈՉՄԱՅ. Հիւրըման, է. 196, թիւ 411. Մոլս. Կաղանկ., տղ. Էմին, 59-17: Ուղղիւն է մաղամայ, որպէս ունի տղ. Շահ-նաղար, հ. Ա, է. 174-16:

ՄՐՁԻԻՆ. պրս. մուրչէ «մանր մըջիւն, մըջիւնիկ», որ է մուրչէի խիւրտ, ի մուր «մըջեան» բառէ (Գէորգ):

ՅԵՍԱՆ. պրս. փեսան, Էփսան էլ այլն. տե՛ս Էփսան ի Գէորգ. տե՛ս անդ էլ ասեանէ:

ՆԱՏԻՓ. [չլուսարանուած. Մ. Մ.]:

ՆՁԱՐ. Մանդ., 2, ա. տղ., 1836, Երես 45, ուր գրի «գնիհարն», էլ ի ծան. 2՝ «Յա-

րին (ակին) զնգարն», Բ. տղ., 1860, Երես 57: Պրս. նիգար «նիհար, վախ» (Գէորգ): Նգար ունի Նոր Հայկղ., էլ Հիւրըման, է. 203, թիւ 440:

ՆԻՀՐ, ՆԻՀ. պրս. նարխ, նարղ, նարկ (Պօղոսեան):

ՆԻՍՏ, ՆՍՏԻՄ, [չլուսարանուած. Մ. Մ.]:

ՆԿԱՀ. Հայկղ. ունի նկահ ի Յաւելուածին. պրս. նակեահ, նակէհ, նիկեահ, զոր տե՛ս ի Գէորգ (տե՛ս նակեահ էլ յակեահ): Հիւրըման յիչէ պրս. nigāh «Anblick, Aufmerksamkeit» յակահ, է. 94, թիւ 9: «Կին ոմն այլ անդ երեկ (տղ. երէկ) յանդիմանեաց զինքն ((Պետրոս) ի տեղին. Ակահ այնոր չեղեւ, նրկահ եկաց իւրըն բանին» (Գր. Մաղ., Մեծ Են գործք, տղ. 657-658, Երես 52. տե՛ս անդ):

ՆՈՒԱԳ. պրս. նիփաղ. տե՛ս յիմ կորիւն վարդապետ, Երեսք 200-201, թիւ 48, ուր 200 բ. զրեալ էմ էլ զ-նուագ = պրս. նեվա, որ կայ էլ Հիւրըման, է. 207, թիւ 456:

ՆՈՒԱՆՏ. պրս. նեվէնտ, նեվէնտէ «երազնիթաց», տե՛ս ի Գէորգ. Սերբոս, 148, «Նասեալ ի վերայ նուանտ (տղ. նուաստ) երկրորդ»: Տե՛ս էլ նուրնբաց Գիւրվ (Վկ. Վահ. Գողթն., Սոփ. Հայկ., ԺԳ, 45). տե՛ս էլ նուէնդ (Մեծ Սոկրատ, Գ, ա, 228):

ՇԱԶԲԱՆՈՒ. պրս. սեմապիւ «կապիկ». յիչէմ յիմ Գաղղ.-Հայ. ի բրաուն babouin.

ՇԱՏՐՈՒԱՆ. Ոսկ., Հն., կայ ի Հիւրըման, է. 212, թիւ 475:

ՇԵՊ. պրս. շիյպ, շիյվ «գառ ի վայր» (Գէորգ):

ՇԵՓՈՐ, ՇԻՓՈՐ, ՇԵՓՈՐԱՅ. պրս. շեփուր, շիյփուր (Գէորգ). բուն երբայեցի բառ է էլ կայ անշուշտ էլ յասորին:

ՇՃՈՒԿ. պրս. սեմիւք «մաժուն խառնեալ ընդ կաթին», ըսար, սուրաղ կամ տորաղ (Գէորգ): Շնուկ, Մանդ., 210: Տե՛ս էլ շիւնուկ յիմ Ստորին հայեքէն:

ՇՈՅՏ. պրս. գուտ. Հիւրըման յանունն Իրաստանու, է. 38, թիւ 60, յիչէ զանունն znd-amad «schnell-gekommen»:

ՇՈՐԻԿ. պրս. շուրիյտէ (Գէորգ):

ՈՒՂՏ. պրս. իւշթիւր (29 Ապրիլ 1907):

ՊԱՀԱՆԳ. պրս. վեհեմկ (տե՛ս յիմ Նոր Հայկղ.):

ՊԱՂԱՆ (յորմէ պաղանաւոր, պաղանեմ) պրս. փաղան (Գէորգ) (8 Մարտ 1914):

ՊԱՏԳՈՍ. Հիւրըման, է. 223, թ. 513. Անանուն Արծրունի, 322 (Հիւրըման գրէ Թովմա Արծրունի), courrier թարգմանէ Բրոսէ յերես 230: — Խաղր պատգու (Պոմ. Աղուանից, հ. Բ, 58) էլ «Բուլխար խոյտա՝ փատգու երկես այսոցիկ աշխարհաց», տե՛ս զայս հատուած (որ չկայ ի տղ. Շհնդր.) ի Մակար Եսս. Բարխուտարեանց, Պոմ. Աղուանից, հ. Ա, 135 էլ յիմ Մ. Կաղ., տղ. Շհնդր, հ. Բ, 58: Թուի թէ ի ուսերէն թարգմանութեան Մովսեսի Կաղանկատուացոյ կայ մեկնութիւն պատգու բառիչ. տե՛ս ի Բրոսէ, զղ. թրղմ. Թովմայի Արծրունույ, 230, ծան. 4, հ. Բ, 58: — Ալք- փատգու (ըստ պատմ Նուրնից). Վարդան Արեւելացի, Պոմ., 80, ծան. 2: — Պատագորոս (Ձեռ., իսկ տղ. էլ Հայկղ.) պատագորոս, զոր Բրոսէ թարգմանէ goutteux), Ղեռնդ, Պոմ., ԼԱ, 133. Ղեռնդ պատագորոս կոչէ զեղիտ՝ որդի Ուսաղի, որ էր հրամանատար (կամ ոստիկան) աշխարհին Հայոց: «Պատագորոսը Պրակիս, սէզ զիչերեանըն ճեմող» (Գր. Մաղ.). «Աուաք թէ եկըն Պաղըն Պաղակ» (տղ. Ս. Ղաղարու, 1868, Երես 98): Տե՛ս էլ սուրիանդակ = շաթր = պատագորոս, Երկիցս = շաթր, Երկիցս = սուրիանդակ, ի Ձաք. Սարկ. Քանաքեռացի, Ա, Ժղ, 27. դարձեալ շաթր, 28: — Պատգոսապան (Սերբոս, 123, 146), յն. babmanzadago (Lebeau, [Histoire], հ. ԺԱ, 17, ծան. 2 (bab - man - za - da - go = babgozaman):

1 4 3 2

ՊԱՏԻՊԱՏ. տե՛ս յիմ Հայկղ.:

ՊԱՐԵՀՆԱԿ. Ոսկ., Կողոս., Ա, Յորդ., 529, ուր ասի ի ծան. 1. «Այդպէս յորինակին. յոյնն պատմուհան»: «Պարեհանակ. հանդերձ դժուձ» (Բառք քերթողականք): Պահաւերէն pērahān, անգլիերէն «a loose vest, a shirt, a shift», այսինքն «հանդերձ լայն, շապիկ» (Martin Haug, An Old Pablavi-Pazand Glossary, տղ. 1870, Երես 186). պրս.

փիլիսոփայական, փիլիսոփայական «Հասարակ» եւ այլն (Գէորգ) :

ՊԱՏԱՇԹ. պրոս. փատաշթ, Փրոպ., Պտմ., (գտի ի 27 Մարտի 1911) :

ՊԱՔՅԱՄԱՏ, ՊԱՔՍԻՄԱՏ. պէֆսէմաք. տե՛ս յիմ Հայկղ. :

ՋԱՇՆ (ջաշին), յոք. ջաշուսիֆ, ջաշանց. «Ջաշանց տաւնից տարեկանաց հեթանոսաց չհաւասարել» (Եւագր, հրատ, 139) : Պրո. ֆէշն, չէշն. ագրն, յոք. ագրուսիֆ, ագրանց. կամն, յոք. կամուսիֆ, կամանց. ջաշն, յոք. ջաշուսիֆ, ջաշանց. (1 Ապրիլ 1908) :

ՍԱՏՐԱՊ. պրոս. սիքրէպ (Գէորգ) :

ՍԱՓՈՐ. պրոս. սէպու (Գէորգ) :

ՍԵՂԱՆ. պրոս. շիլլան. տե՛ս եւ ի «Պղնձէ քաղաք», իմ ընդօրինակութիւն, երես 8 :

Ստորին հայ. ՍԻՄԻՆԴԻՐ. պրոս. շէմէնտ :

ՍՐՈՒԱԿ. տե՛ս յիմ Հայկղ. :

ՍՐՍԿԵՄ. Հիւրըման, է. 241, թիւ 596. ի պարսիկ սիրիշէ «կաթիլ» բառէն (Գէորգ) : «Սրսկիլ, ուրիշ բառ մը, որուն բնիկ հայ ըլլալը կամ չըլլալը դեռ խնդրոյ տակ է, բայց շուտ կ'որոշուի երբ համեմատենք պ՛հլ. *srisk* «կաթիլ» բառին հետ» (Գ. Փառնակ, ի յօդուածին «Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique, par A. Meillet, Vienne, 1903, Imprimerie des PP. Mékhitaristes», Անահիտ (Չօպանեան Արշակայ), 1903, Յունիս-Յուլիս, երես 102 ա-ր :

ՎԱՌ. ի պարսիկ բառէն *bār* «velum, aulaeum?», Հիւրըման, է. 243, թիւ 604 : Յն. *φάροσος*, փա'րոսու «voile, bannière, drapeau, étendard» (Alex., 1521 c). տե՛ս եւ յն. *φάροσος* (Alex., 1521 c) : Վառ բառը բնիկ հայ չէ, այլ պարսիկ *farr* բառն է, հայ տառաշարման օրէնքով վառ-ի փոխուած, ու կը նշանակէ հոս թագաւորական վառ-ը, *farr-i-kayani*, որուն մեծ տօնը կը տօնէին Պարսիկները աշնան զիջերահաւասարին ատենները, որուն մօտ օրերը յետոյ հաստատուեցաւ Վարդավառ-ի քրիստոնէական տօնը անոր տեղը բռնելու համար, զի հնուց հաստատուած սոփորութիւն մը արմատախիլ ընել զիւրին չէր» (Գ. Փառնակ, Մեր հեքսանոսական

Վարդավառի տօնն, «Անահիտ» (Չօպանեան Արշակայ), 1903, Փետրուար-Մարտ, երես 39 բ) :

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԱԳՈՅՆ. Գիրք քղբոց, 170 (որ յուստանէս, Բ, ծղ, 95, դրեալ է պատուականագոյն). «Կողմն վասպուրական զնդին» (Սեր., 76), «վասպուրական համակար» (տպ. համարակար, տպ. Բ. Պատկանեան, 45, 48 երկիցս) : Տե՛ս վասպուրական ի Հիւրըման, է. 80, թիւ 182, եւ Սերբոս, տպ. Բ. Պատկանեան, է. 198 :

ՎԱՐԱՏԵՄ, ՎԱՐԵՄ. տե՛ս վառանտէն եւ վարանտէն ի Գէորգ. տե՛ս եւ վարանտէն ի Պօղաճեան :

ՏԻԿԻՆ. պրոս. քէֆի, քէֆեա. -ն յերջին զիր հայերէնին, որպէս եւ հանգրուան = պրոս. Էնկէրվա (թուրք. փափաղան, արբ. ...):

ՐԱՇ. յաւելլի յ երաշխ, [Հիւրըման], 148, թիւ 218. տե՛ս յիմ ծանօթութիւնք Գր. Մարիսարոսի Թղթոց :

ՓԱԼԱՆԻԿ. տե՛ս յիմ Նոր Հայկղ., պրոս. փալանի «ձի բեռնակիր» (Գէորգ) :

ՓԱՀԼ. տե՛ս յիմ Նոր Հայկղ., պրոս. փալա (Գէորգ), զերմաներէն *Fohl*, իտ. *pu-ledro*. տե՛ս յիմ Նախնիք, Յետեւյառաջութիւն, զերմ. *Floben*, փոխ. *Foblen*. (17 Յունիս 1914) :

Ստորին հայ. ՓԵՐԵՉԱԿ, ՓՈՐԵՉԻԿ. ի պարսիկ բառէն փիլիքի «մանր մանր իրք», յորմէ եւ փիլիքիփիլիքուշ «մանրավաճառ». տե՛ս յիմ Ստորին Հայերէն :

ՔԱՅԻՈՒ. պրոս. քեաիու, որ եւ քիլիու (Գր. Մադ., Թուրքի, իմ ընդօրինակութիւն, 503. հրատ. Կ. Կոստանեանց, 96, քալիու) :

ՔԱՇՏԻ. Գր. Մադ., Թուրքի, իմ ընդօրինակութիւն, 144 (Կ. Կոստ. —), 456 (Կ. Կոստ. —). Ընչէլի է գրածն Հիւրըմանի յերես 257, ի թիւն 673, «Ruder» :

ՔԱՐԲ. պրոս. քէրվէ, Նոր Հայկղ. (25 Ապրիլ, 1910) :

ՔՆԱՐՈՒԿ. Ապաթ., 479. պրոս. քիւնար. է տեսակ իմն մրգոյ, թուրքերէն սիարէ եւ-միշի (Գէորգ) :

[Գ]

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒԱՆՔ ՈՐ ՊԱԿԱՍԵՆ Ի ՀԻՒԲՇՄԱՆ

(Անուանիք անձանց եւ տեղեաց հանդերձ անուամբք պատուոյ կամ իշխանութեան յարձունիս Սասնեանց)³

ԱՂԱՐՔՈՒՍԻՐ մոզպետ ի քաղաքին Դեսքոքառ = Դե(ա)քոսքար, Վկ. Շմ., տպ. Աղբաբուսիք, տպ. էջմ., 225 :

ԱԶԴ ներքինի, Վկ. Շմ., 53, տպ. էջմ., 144 :

ԱՊԱԿԱՆ ՎՍԵՄԱԿԱՆ, Բիւզ., Գ, լլէ, 154 (բ. տպ.), պրոս. Ապայան (Գէորգ), որպէս Անդիկան, pers. *Andigan*, [Հիւրըման], է. 18, թիւ 6 :

ԱՏՐՇԱՊՈՒՀ, տե՛ս Գեքսարուր :

ԱՏՐՊԱՏԻՃ, Գիրք քղբոց [...]:

ԱՐԲԻԼ քաղաք յամ Շահայոյ Բ-ի, Վկ. Ակիփսիմեայ էւն, 92-94 :

ԱՐԵՄՍՅՈՒՅ քաղաք, տե՛ս յիմ Ինճիճ., Ստորք., 534 :

ԱՐՁԲԵԴ, Վկ. Շմ., 31. (Արգաք, D Ե, մկը), Արգր A, Արգրը B, Արգրը C (տպ. էջմ., է. 121). *Arzabade grand chambellan* (Lagrange, 47) :

ԱՐՇԱԽԻՐ. Չղաւն, Գ, 53, 54 : Արշաւիր. Հիւրըման, է. 27, թիւ 26, թուի *Assuérus*, որ յ'Եզր, Գ, 6, դրեալ է Ասարսոյն = Աու Արսոյն = Արշաւիր :

ԱՐՈՒԱՅԱՍՏԱՆ. Արուացաստան զբէ [Հիւրըման] յերես 27, թիւ 27. ուղղելի Արուայաստան, տե՛ս յիմ Բիւզ., 134, բ. տպ. :

ԱՐՈՒԱՍՏԱՆ. «*Arouastan est la partie septentrionale de la Syrie et de la Mésopotamie, arrosée par le Tigre, Arv ou Arg du Zenda-vesta; v. Journal Asiatique, 6e série, t. XII, p. 169-186. Les détails de la critique de M. Garrez sont du plus haut intérêt*» (Brosset, Թոմմա Արծրունի, 78, ծան.) : Պարթեւաբէն *Arvaçtan* (Մուսուլ), Հ. Բ. Սարգիսեան, Ագաք., 308 : «*Երրորդն (սահմանակալ) յԱրուաստան (Չեռ. Արբազամ Երեցու, իսկ տպ. յԱրուեսական կողմանէն*» (Ագաթ.,

650) : «*Չողաւ թափեցաւ վերկերն Արուացաստանի (Արուացաստանի⁶)՝ դէմ յանդիման Մծրնացուց քաղաքին*» (Բիւզ., Գ, է, 130), ուր զբէ Հ. Արս. Բագրատունի «*Որ եւ Արուաստան կամ Արուեստան 136, Ասորեստանն ասի, որպէս եւ Որ. յԱշխարհագրութեան, թէպէտ Արուայիկ է Արապ, Արաբացի ի զիրս Մակարայեցուց, եւ յԱգաթանդէղոս էջ 647 (ա. տպ.) զանազանին Արուաստան կամ Արուեստան եւ Ասորեստանն*» : «*Ետու քեզ, ասէ, զնձրին քաղաք՝ որ է յԱսորեստանի եւ զՄիջագետս Ասորոց*» (անդ, իա, 136), ուր զբէ Հ. Արս. Բագրատունի «*յԱրուաստանի, տե՛ս 130. այսպէս եւ յԱգաթանդէղոս, էջ 647 կոչի Արուեստան կոչման, բայց որիչ թուեալ յԱսորեստանեաց*» :

«*Երեսներորդ հինգերորդ (աշխարհ Ասիոյ) Արուաստան, որ կոչի Ասորեստան, այս ինքն Մուծղ, յելից կարով Միջագետաց առ Երի Հայոց : Ունի լերինս եւ գետս եւ քաղաք զնինուէ*» (Որ., Աշխարհացոյց իմ Չեռ., 154). սխալ թուի Արուաստան = Ասորեստան :

«*Պաւղոս՝ Արուեստան եպիսկոպոս*» (Կոմիտաս կթ., Թուրք ի Պարսս, Յնիսպ., տպ. էջմ., 309) ուր տպա որիչ յիշատակի եւ «*Սիմոն՝ Նինուէի եպիսկոպոս*» . ուրեմն սխալ է յԱշխ. Որեանացոյ «*Նինուէ քաղաք Արուաստանի*» :

«*ՉԱրուաստանն ամենայն՝ մինչեւ ի Մծրին քաղաք*» (Սեր., 58, 75 (յորմէ Թ. Արծր., Արեւաստան, 94, 96). «*Երան անուանեալ կաթողիկոսն եւ այլ կաթողիկոսունք յԱսորեստանէ եւ յԱրուաստանէ եւ ի Ուժաստանէ*» (անդ, 191) : Արուաստան, պահլեւերէն, է Միջագետք Հոռոց. Հիւրըման, 27, *Arvastân i Hrôm*.

ԱՐՏԱՇԷՄ, Հիւրըման, է. 28, թիւ 31. կայ զբեալ եւ Արուասա, Արուասէս (տպ. Արուասա, Արուասէս), Բ Եզր, Գ, 8, 13, 17. Արուասա, Զ, 14. Արուաշէս, Ա Եզր, Բ, 16, 17 :

³ Փակագծուած բառերը մատթող զբուած են բնագրի էջատակոււմ (Մ. Մ.) :

ԱՐՏԱՒԷՏ, տե՛ս Էրտկալիլի և Գեորգ:
ԲեհզԱՂ, Պոմ. Ադուանից, Վ. Ա., 293.
Béclal (Lebeau, Վ. ՃԱ., 136 է. ծ. 3):

ԲԵՐՇԱՊՈՒՀ դաւառ, Վկ. Յիգոնի-
բուգոնայ, 124. Բեշապուհ դաւառ, Յոհ.
Կթ., 37: Տե՛ս Եւ Պերոզապուհ քաղաք:
Երկիրն Պերշիփարա, Վկ. Փիթեռնի, 431:
Կայ և Lebeau, Վ. Գ., 85, Bersabora կամ Piri-
sabora քաղաք, Piri-Saboca, Հիւրճման, Ե.
60, և թիւն 134, զոր Սէն-Մարտէն իմանայ
Պերոզապուհ: Anbar ou Péri-Sabour (De-
zobry): Տե՛ս Bib-Sābur և Հիւրճման, Ե. 55,
Ժան. 2:

ԲՆԴՈՅ Եւ ՎՍԱՍ, Պոմ. Ադուանից, Վ.
Ա., 286:

ԲՈՒԱՐՏԱՆ, Գր. Մադ., կայ բայ պա-
վերիտէն «հաւատամ»:

ԲՈՒԼԾԵՍՈՍ - Վաղարշ, Հանդ. Ամս.,
1910, Հոկտ., 307. Վաղարշեսու խորէն:

ԳՈՒՐԿԱՆ - Վրկան, Գիրք քրքոց, 168,
170, 172:

ԳՐՈՒԱՆԴԱԿԱՆ. Սիմէոն Ապարանեցի,
Վիպաս., Ե. 77 Գրքուանդակ զգեակ, իսկ
յերես 78 Գրքուանդ (սոյ. Գրքուանդ):
Գրքուանդական, Սերբոս, 53. Բերդն Գրք-
ուանդականի, անդ, 56, ուր Lebeau, Վ. Ճ.,
265 է. ծան. 1 ունի «le château de Giliger-
don», Բերդն Գիրիգերդոնի: Հիւրճման յիշ
զԳիրիգերդա յԱնուշներդ, Ե. 19, թիւ 8:
Տե՛ս Եւ Գրովանդական: Զրուանդատ, Ստ.
Ուսպ., 2, 14-15. տե՛ս Հիւրճման, Ե. 42,
թիւ 76:

ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ, տե՛ս յիմ Ծան. Սերբոսի:

ԴԱՍԱԲԷ, նահապետ Բզնունեաց, Բիւզ.,
Գ. Բ. «Դատաբէն», Երես 19, Բ. սոյ., Եր-
կիցս. «Դատաբէն», 20. սեռական Դա-
տաբ(եմ)այ, 19. Դատաբեցայ, 19, 20:
Հիւրճման, Դատաբէն, Ե. 36, և թիւն 52,
յանունն Դատ:

ԴԱՍԱԲԷԻ դրամն իշխանի Բզնունեաց,
Խոր., Բ, ԿԲ, 299:

ԴԱՐԻԹԻՐ, տե՛ս յիմ Հայկզ., տե՛ս Եւ
ՏԻՐ:

ԴԱՐԻԿՊԵՏ (սոյ. Գարիկապետ), Ան.
Շիր., Հրցմ., 25, 17. — Դարիկապետ (սոյ.

Գարիկապետ), Սերբոս, 160. տե՛ս և Եւ Մ,
Երես 9, 11-12: Հիւրճման, Ե. 34, յետ 47
թուոյն սխալ գրէ Garik'pet Եւ անդիտանայ:

ԴԵՐՍԱՖՈՒՐ (սլաւ Ատրշապուհ) մող-
պետ ամենայն Արեաց աշխարհին, Վկ.
Ակիփսիմեայ Եւն, 99. (Adarsapor, F. Lagran-
ge, 135):

ԴԸՄԲԱԼՆԵՐ, Հիւրճման, Ե. 37, թիւ 58.
Դմաւունդ Վսեմական, Փ. Բիւզ., Դ.
Դմաւինդ, Թ. Արծր., Դաբաւանդ, Գր.
Մադ., Թուղթք, 488: Երուանդ, [Հիւրճ.],
Երես 39-40, թիւ 64. յաւե՛լ Երուանդ Վըշ-
նասայ, սլաւոնիկ մարզպան Վրաց և Զ դարու
(Վկ. Մանանիքի - Գրիգորի Ռամկի, սոյ.
Էջմ., 1902, Ե. 24):

ԴՐԱՆԿԻ, Խոր., Գ, 15, 474. տե՛ս զոր
ինչ գրեմ և մեծագրեր Խորենացին, 225:

ԴՐԱՍԱՍԱՍ, [Հիւրճ.] Ե. 38, թիւ 60.
անդիտանայ սլաւ. տիւրիւսք ամէտ «Ողջ
եկն». տե՛ս յիմ Բիւզանդ, Բ. սոյ.: Ուղիւզ
ձեւ անուանս է Դրասամատ:

ԴՐՈՎԱՆԴԱԿԱՆ, «Նատոյ (իշխան սլաւ-
սիկ)՝ որ կոչի Դրովանդական» (Վկ. Յիգ-
ոնիբուգոնայ, 127): Տե՛ս Եւ ԳՐՈՒԱՆԴԱ-
ԿԱՆ:

ԵՐԱՆ կաթնուղիկոս, Սերբոս, 52, 191.
Վրդ. Պոմ., 59. Երան Եսո., Թ. Արծր.,
80. Հիւրճման, Ե. 39, թ. 63:

ԵՒԶԴԱԴՈՎ, սյո ինքն Աստուածա-
տուր, անուն թագի Խորովայ (Ա. Անու-
շքուանայ, որպէս թուի), Գր. Մադ.,
Թուղթք, « (Կաստ., 216):

ԶԻՐՈՒԴ մողպետ, սոյ. Էջմ., 224:

ԻԶԴԻԿԵՐՏ, Վկ. Փիթեռնի, 430. է
ասորի ձեւ Յագկերտ անուան. «syr. Izde-
gerd» գրէ Հիւրճման և Յագկերտ, Ե. 55,
թիւ 118:

ԽՈՅԱՊ, սպասուոր արքային (Խորով
Ա. Անուշքուանայ), Վկ. Յիգոնիբուգոնայ,
127:

ԽՈՍՐՈՎՇԵՆՈՒՄ. [Հիւրճման], Ե. 44,
և թիւն 82. Կոմիտաս Կթ., Գիրք քրքոց,
218, որ և Յնիս., սոյ. Էջմ., 310, սխալ
գրեալ է Խոսրով Եւմն:

ԽՈՍՐՈՎՊԵՐՈԶ՝ համակար Հայոց,
Վկ. Յիգոնիբուգոնայ, 125:

ԽՈՒԺԻԿԻ. «Ի Ժողովոյն Խուժկաց»,
Վկ. Յիգոնիբուգոնայ, 129:

ԿԱԶՐԻՈՆ, Սերբոս, 54. տե՛ս անդ:
Հիւրճման, Ե. 74, թիւ 171, գրէ Kazbion(?):

ԿԱՏՇԱՆ, Պոմ. Ադուանից, Վ. Ա., 290.
Kadesiab, Lebeau, ՃԱ., 311:

ԿԱՌՈՍ, սյո ինքն Կիրոս, արքայ Պար-
սից, Զգաւն, ԺԸ, 305 (սոյ. 205), 319, 320
Երկիցս, ԺԹ, 356. Եփր., Մնաց., 494
Երկցս. Սերբո., Ը, 154, ուր ձեռագրին
Կաւաի վայրապար փոխեալ է և Կիրոսի,
տե՛ս անդ, ծան. 1 (տե՛ս Եւ յիմ Հայկ.
բառաբան., Երես 52). Սուտ-Կապիթենէս,
Պոմ. Աղիփս., 84, 108, 115, 116, 168:

ԿՈՀ, յորմէ Կապկոն, Կոն Ի Նիհորա-
կան, Գոհաստան:

ԿՈՀ Ի ՆԻՀՈՐԱԿԱՆ. «Սերասիոյ, Կոն
Ի Նիհորական (սոյ. Կոնեմի Հորական)
Եպիսկոպոս» (Կոմիտաս Կթ., Թուղթ և
Պարսս., Յնիսարմ., սոյ. Էջմ., 309). սխալ
է Եւ Կոնոնի հորական և Գիրք քրքոց, 218:
Անդիտանայ զԿոն Ի Նիհորական Հանդէս
Ամսօրեայ, 1900, 201 Բ, ծան. . Հիւրճման
յերես 57, և թիւն 126 Նիսոր, յիշէ միայն
զԿոն i nihorakan յընդարձակեալ Աշխարհա-
ցուցէն Մ. Խորենացոյ, Երես 32 Եւ յարէ
«vgl. FB, 159» Եւ այն. «Պարսկահայք յիւր
Կորճէից, Եւ ցաղեստատաբար (°) մտանէ ընդ
մէջ Ատրպատականի, Եւ լերինն Տաւրոսի
այնր կողման՝ որ կոչի Կոն Ի Նիհորական
(սոյ. Կոնիլ Նիհորական), մինչեւ ցերասի
զեա» (Երես 32): Յաղեստատաբար = թերեւս
ցատեղիաբար, տե՛ս Յատեղի և Կիր., Կոչ.:
«Բայց նախ այսմ զնալոյ (յարքայէն Հայոց
Բ-է) սկիզբն անէին մեծամեծ աւագանիք.
Նախ Բղեաշին Աղճնեաց, Եւ Նոշիրական
Բղեաշին, Եւ Մահկերտանն, Եւ Նիհորա-
կանն, Եւ զասս ընտրէին» (Բիւզ., Դ, ծ.,
163, Բ. սոյ.): «Ի տասն Եւ յեւթներորդ
(սոյ. յեթներորդ) ամի Խորովու արքայից
արքայի (սյոնինքն յամին 548), և մարզպա-
նութեանն Նիհորականայ» Եւ այն (Գիրք
քրքոց, 72. տե՛ս անդ Եւ այլ վիպայութիւն
Նիհորական անուան Եւ գրե՛ա և Հիւրճման):

ԿՈՄՇ Եւ ո՛չ Կոմշ, Հիւրճման, Ե. 48,
թիւ 92. յաւե՛լ զի Կոմշ է անուն կնոջ, Խոր.,
Բ, ԻԸ, 222, ԿԸ, 316:

ՄԱԴԱՆ (Մարաստան), Վկ. Ակիփսի-
մեայ Եւն, 99, «Ի կոչեցեալ դաւառն և Դա-
բիդմադան», «le roi vint en Médie» (F.
Lagrange, 135):

ՄԱՆՈՇ մող (սլաւոնիկ անուն Յեզոնի-
բուգոնայ յառաջ քան զԵրիստոնէալն)⁴, Վկ.
Յիգոնիբուգոնայ, 124, 125 Երկիցս:

ՄԱՐԱԿԱ քաղաք, Թ. Արծր., 272.
Թուղթ Դաշանց. Մարադա, Ստ. Ուսպ., Վ.
Ա. 436. Մարադա, Ինճիճ., Նոր Հայաստան,
412:

ՄԱՐԻՃ, ՄԱՐՈՒՃԱՆ, [Հիւրճման], Ե.
52, և թիւն 11. տե՛ս յիմ Բիւզանդ, Դ, ԽԲ,
158, Բ. սոյ., Ներսէս Մարուհան. F. Lagran-
ge, 125:

ՄԵՂԵԿԵՐՏ, ՄԵՂԿԱՆԱ, Վկ. Մելեպի,
36:

ՄԵՇԱՆ (սոյ. Մելան) աշխարհ, Վկ.
Մելեպի Եպիսկոպոսի, սոյ. Էջմ., 183
(Maïsan, F. Lagrange, 68): Մեշուն, Խոր.,
Աշխարհացոյց, ասորերէն Մայշուն, յն. Mes-
sini, Maisan, Mesena, զեռաստանունք Եփ-
րատայ Եւ Տիրիսի (P. Smyth, Միմ, 2099):

ՄԵՇՈՎՆ, Եղշ, Ը, 146:

ՄԻԹԵՐԵԱՆԻ, Կիր., Կոչ., 2, 108:

ՄԻՀՐԱՆ, Մեհրան տոմ, Եղշ, Ը, 153.
— Միհրան տոմ, Դ. Փարպ., Պոմ., ա.
սոյ. (Բ. սոյ. 446). — Միհրանեան Շապուհ
(ա. սոյ. . . ., Բ. սոյ. 478), Շապուհ Միհ-
րան. Միհրան Շապուհ (ա. սոյ. . . ., Բ.
սոյ. 483). — Միհրան ազգ (Վկ. Մանա-
նիք-Գրիգորի Ռամկի, սոյ. Էջմ., 1902,
Ե. 23):

ՄԻՀՐՊԱՏ, Եւ՝ Միքրիդատ, Ա. Եղր,
Բ, 11, 12, 16. Միքրադատ, Բ. Եղր, Ա, 8:

ՄԻՀՐՈՐՄԻԶՐ, Գիրք քրքոց, 41 (սոյ.
Միքրոմիզդ). Հիւրճման, Ե. 54, և թիւն
115, յանունն Միքր յիշէ լոկ Mibr-Hormizd
և Tabari-է:

ՅԱԶՏԻՆՈՍ, նոյն ընդ Յագկէն (Սե-
րբոս, . . .), զոր նշանակէ Հիւրճման, Ե. 55,
և թիւն 117. Վկ. Փիթեռնի, 340, 431:

ՅԵԶՏԱՆԴՈՒՄՏ, Դանդուլ, սոյ. Էջմ.,
233:

⁴ Այսպէս բնագրում (Մ. Մ.):

ՅԸԶԸՏԻՈՒԱՍՏ, Սամուէլ Անեցի, 75, ուր զբի Յըզըմուխաստ, եւ ի ծան. 4՝ «Այլք Յըզըմխուաստ», յորմէ եւ Ստեփ. Ուուպ. Յըզըմխուաստ, սպ. Շահնազարեան, 4. Ա, զլուխ ԻԴ, 139 (զոր Մ. Էմին, Ե. 70, յիշէ ի ծան. 1): Թարգմանի «յԱստուծոյ (պրս. Էկզո) հայցեալ» (պրս. խուաքէն. 1. «հայցել. 2. կամել, կամենալ», Գէորգ):

ՅՈԶՄԱՆԴԵԱՆ, տե՛ս ի Ղ. Փրպ., ա. սպ., 206:

ՅՈՐՄԻ, Ourmiah, տե՛ս յիմ Ինճիճ., Ստորգր., 534:

ՆԱՍԱՊԵՏ պարսիկ՝ իշխան Հայոց, Վկ. Յեգտիբուզտեայ, 126 երկէցս, 127:

ՆԱՏՈՅ իշխան պարսիկ՝ որ կոչի Դըրովանդական, Վկ. Յեգտիբուզտեայ, 127:

ՆԵՐՍԵՆ, [Հիւբըման], Ե. 57, թիւ 125. Ներսեհ = Գեա յորդ, Մադ., 227, տե՛ս, (Կոստ., 61), յորմէ եւ Շն. «Գեա յորդաւաստ»:

ՆԵՐՍԵՍ ՌԱՃԻԿ. Վկ. Յիգտիբուզտեայ, 128. Մանափիք Ռաճիկ (Գրիգոր), Գիրք Բղթոց, 72:

ՆԻՆՈՐԱԿԱՆ պարսիկ՝ իշխան ի Հայս, Վկ. Յեգտիբուզտեայ, 126 երկէցս:

ՆԻՀՈՐՄԻՉԴ, թերեւս Միհրոսիգո, զոր տե՛ս. (Վկ. Փիթէոնի, 431, 432, 434, 435 երկէցս, 437):

ՇԱՐՈՒԼ. «ի գաւառն՝ որ անուանեալ կոչի Շարուլ» (Փարպ., ա. սպ., 184): «Շահուղ զբի առ Եղիշեայ. լաւագոյն թերեւս Շահիուլ», Փրպ., բ. սպ., ծան. 2. Ղեւոնդի Ալիշան:

Պրս. Շահ փիւլ = Արքունի կամուրջ (°):

Հիւբըման, երես 19, ի թիւն 8, յանունն Անուշնիբրդ յիշէ զքաղաքն Dizful (= pers. diz-pul 'Schloss-brücke'):

ՇԱՀԴՈՍԴ, Մարութա, Վկ. Շմաւոնի:

ՇԱՀՈՒՂ գաւառ, Եղշ., Ը, 146 երկէցս:

ՈՐՄՉԴԱՆ, Վկ. Արդայի, 2:

ՊԵՐՇԻՓԱՐԱ երկիր, տե՛ս ԲԵՐՇԱՊՈՒՀ:

ՊԵՐՈՉՇՄԱՊՈՒՀ, տե՛ս ԲԵՐՇԱՊՈՒՀ:

ՊԵՐՈՉՇՄԱՊՈՒՀ, տե՛ս ԲԵՐՇԱՊՈՒՀ. Տաճկաց քաղաք, Գիրք Բղթոց, 41, 42: Կայ ի Lebeau, 4. Գ, 85, Bersabora կամ Pirisabora քաղաք, զոր Սեն-Մարտէն իմանայ Պերոզապուռի:

ՊՈՐՊ = Ձիւնկերտ, Յոհ. Մամիկ., 30: Ի վերայ քաղաքին Պորպայ, անդ, 36. «ի Ձիւնակերտ Տարաւնայ ի Պորպ քաղաքին», անդ, 58: Պորպ, Թ. Արծր., 267. Պորպէս, Յոհ. Մամիկ., 58, «այժմ Որպէս» (Չամչ., Բ, 318):

ՊՈՒՍԱԿ ԿՈՒՈԳՊԵՏ, որ թարգմանի «լուխ արուեստագիտաց արքունի» (Վկ. Շմ., 47-48). նոյն թուի եւ անունն Փիսակ ի Բիւզանդ: «Պոյիսակ կոռոպետէր կոչիւր, որ թարգմանի Գլուխ արուեստաւորաց արքունի», D, Ե, մճբ, ի սպ. էջմ., 139, A ձեռագիրն ունի կոպետ, C ձեռագիրն՝ «Պոյիսակ, որոյ աշտիճան իւր մոքպետ (սըխալ) կոչէր, որ թարգմանեալ կոչի Գլուխ» եւ այլն, անդ, երես 138. Phusikius, personnage considerable, nommé tout récemment intendant des travaux publics (F. Lagrange, 56):

ՊՐՈՍՔԵԱՎԻԻՍ, յորմէ եւ Քէյքեալիւս, տե՛ս Գէորգ. յորմէ Կաւոսական տոհմ, Փ. Բիւզ., Դ, իթ, 147 (բ. սպ.), զոր տե՛ս ի Հիւբըման, Ե. 46, թ. 91:

ՌԱԳԱԻ, [առանց դիտողութեան. Մ. Մ.]:

ՌԱՏ, Եղիշէ, Ը, 141, ուր զբեալ է քաւ. Մտթ. Ուուհ., 122, 128. տե՛ս Ռաս ի Գէորգ. Հիւբըման, երես 233, թիւ 558. ratō = pontiff, Հիւբըման, երես 183, թիւ 354:

ՌԷ, հին անունն թաղաւ. ., «Պերոզ որ էր Ռէոյ գաւառին մոքպետ» (Վկայուրիւն Յիգտիբուզտեայ, 127):

ՍԱԲԱԼԱՆ լեռան, Գր. Մադ., Թուրքբ, 143 (Կոստանեանց...): Պրս. Սէվլան (Գէորգ):

ՍԱԲԻՀ, Գր. Մադ.:

ՍԱԻՆ = ՇԱՀԻՆ, «Եւ զոմն մի այլ ի մեծատուն իշխանացն Պարսից քրիստոնեայ, որ ունէր ծառայս հազար, որոյ անուն էր Սաին» (Վկ. Արդայի, 3): Այսպէս եւ Միհրաբանդակ ի Հիւբըման, Ե. 52, թիւ 113:

րան, կոչէր Hazārbanda ('tausend-sklavig'), Հիւբըման, Ե. 54, ի թիւն 185, յանունն Միհր, Հեգարպէմստ:

ՍՈՒՐ ՀԱՊ, Խոր., Բ, կէ, 309, պրս. Միւրխապ «բաշ ոմն ի քաջացն Յիւրուզայ (Պերոզի)՝ որդւոյ Եէվտճիրտի (Յազկերտի Բ-ի)» (Գէորգ):

ՍՊԱՆԴԻԱՏ՝ եւ Սպանդիար (Հիւբըման, Ե. 74, թիւ 171, ունի լոկ Սպանդիատ, չիբ անդ Սպանդիար:

Սպանդիատ, -այ, Սեբիոս, 54, ա. սպ.:

Ասպանդատ, Պտմ. Աղուանից, 4. Ա, 372. Ասպանդիատ, -այ, անդ, 378, 382, 383. Ասպանդիտա, -եայ, անդ, 384:

«ՁՍպանդիարն ի Սաբալանին կալով լէրին», Գր. Մադ., Թուրքբ իմ, 48.8 (Կ. Կոստ., 91): — «Սպանդիարն անուանեալ» (անդ, իմ 290, Կ. Կոստ., 127): «Մայրն (զդ. cède) Սաբալանի, ... Սպանդիարայ զնա կանդեալ արձան» (անդ, իմ 143, Կ. Կոստ., 220):

ՏԵ՛ս Իսփէնդիար ի Գէորգ:

Առ Հայս.

Սպանդիատ, նահապետն Մելետենոյ (Ձ ՁՀԳ = 1324, իսկ սպ.՝ Մելետենոյ), «Պտմ. Ս. Ներսեսի», Սոփ. հայկ., 2, 53. Երես 136, ի ծան. 124, նշանակի յայլմէ Ձ՝ Սպանդարատ, իսկ Ձ ՁՀԳ = 1324 ունի Սպանդարատ:

Սպանդիատ՝ Հայոց ասպետ (յամին 506), Գիրք Բղթոց, 42:

ՎԱՀՐԱՄ, «Վարք Սրբոյն Սրբրկիոսի», Հանդ. Ամս., 1910, Դեկտ., 373 (նոյն եւ Հանդ. Ամս., 1911, Փետր., 95, 96 երկէցս):

ՎԱՐԱՉՊԱՆԴԱԿ, Գիրք Բղթոց, 41, այսինքն ծառայ Վարազայ, տե՛ս Միհրաբանդակ ի Հիւբըման, Ե. 52, թիւ 113:

ՎԱՐԽԱՍԱՆ, Հանդ. Ամս., 1910, Նոյեմ., 331:

ՎԻՀԱՐՏԱՇԻՐ, նահանգ, Գիրք Բղթոց, 42 երկէցս:

ՏԱՊՐԻԿՈՓ զաւրք, Բիւզ., Դ, իթ, վերնադիր, 147. տե՛ս Հիւբըման, Ե. 66, ի թիւն 141 եւ Ե. 50, ի թիւն 104:

ՎՇՆԱՍՊ, Հիւբըման, Ե. 85, թիւ 199. յաւել Երուանդ Վշնասպ, պարսիկ մարգպան Վրաց ի Ձ դարու (Վկ. Մանափիքու Գրիգորի Ռաճիկ, սպ. էջմ, 1902, Ե. 24):

ՏԱՄՇԱՊՈՒՀ, Tam-šābūr = lat. Tamsapor dei Ammian, Հիւբըման, Ե. 87, ի թիւն 206, Տամ հոսրով: (Վկ. Սրբոց կուսանացն Թեկի ի Մարիամու եւ Մարթայի եւ Եմէի (Մարաթա), սպ. էջմ., երեսք 189-191, 195). ձեռ. եւ սպ.՝ Ետուճապուռ, Տուճապուռ, Տուճապուռ:

ՏԻՐ, յորմէ Դարիթիք, զոր տե՛ս. Հիւբըման վեր ի վերոյ յերես 88, թիւ 209, ի Տիրան:

ՏԻՔՍԻՓՈՆ, ՏԻՍՓՈ, Վկ. Մոլեսի, 35:

ՓԱՓԱԳ, Մ. Խոր., Բ, 4., 319. տե՛ս իմ Հայկ. Բառաքնն.: ՏԵ՛ս Պապէէ ի Գէորգ:

ՔԱՇԿԱՐ, Եղշ., Ը, 146. տե՛ս Kaschgar ի Dezobry: Մ՝ ի Cascar ի Միջագետս, տե՛ս Manès ի Dezobry. Կախարացիք, Մեծ Սոկրատ, Ա, իբ, 73:

ՔՆԱՐԻԿ, Վկ. Յիգտիբուզտեայ, 127, պրս. Քեմարէնի, մարգպան, Գէորգ. տե՛ս եւ Յուշիկէ, 4. Բ, 323:

ՔՈՀԱՍՏԱՆ. Թուրք Դաշանց, պրս. Քիուհիսթան:

ՔՈՒՆԱՐԱՍՏԱՆ գեւղ, Վկ. Յիգտիբուզտեայ, 124:

ՔՐՏԱՐԻԿԱՆ, տե՛ս Lebeau, 4. Ժ, 203 եւ ծ. 7:

ՆՈՐԱՅՐ Ն. ԲԻԻԶԱՆԴԱՅԻ

Ս Այս անունն մասին զբուճը Նորայրի տետրի վերջում մէկ էջ է՝ «Յաւելիք ի Հիւբըման. Անուանք անձանց» վերնագրուած եւ «22 Յունուար 1911» թուագրուած (Մ. Մ.):